

ANALÝZA STRUKTURY A OBSAHU UČEBNÍCH TEXTŮ PRO ODBORNOU VÝUKU

AN ANALYSIS OF THE STRUCTURE AND CONTENT OF EDUCATIONAL TEXTS
INTENDED FOR VOCATIONAL EDUCATION

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE • ONDŘEJ ŽÁČEK • 2018

• VEDOUCÍ PRÁCE: prof. RNDr. EMANUEL SVOBODA, CSc.

SPECIALIZACE V PEDAGOGICE • UČITELSTVÍ PRAKTICKÉHO VYUČOVÁNÍ A ODBORNÉHO VÝCVIKU

Shrnutí

Tato bakalářská práce se zabývá analýzou struktury a obsahu historických učebních textů pro odbornou výuku tématu „Papír“. V teoretické části je věnována pozornost rozboru samotného pojmu učebnice - učební text a jeho hlavní složky tj. textové části. Dále je věnována pozornost některým pedagogicko-psychologickým aspektům textu, zejména ve vztahu k jeho kvantifikaci pro účely plánování činnosti učitele a žáka - tj. rychlosti čtení a promluvy. Praktická část je věnována obsahové analýze, kvantifikaci délky textové složky historických učebních textů tématu „Papír“.

Summary

This bachelor thesis deals with the analysis of the structure and contents of historical textbooks for the professional teaching of the topic „Paper“. In theoretical part, attention is paid to the analysis of the very concept of a textbook, and its main components i.e. the textual part. Further attention is paid to some of the pedagogical-psychological aspects of the text, particularly in relation to its quantification for the purpose of planning the activity of the teacher and the student - i.e. the speed of reading and speaking. The practical part is devoted to content analysis, quantification of the length of the text element of the historical textbooks of the topic „Paper“.

Učebnice:

„knihy k vyučování, hlavním

předmětům školním“,

Malý Ottův slovník naučný 1906

DIDACHOGRAFIE

„aby nie nevykročilo ze stanovené míry, tak musí býti dána vzdělávatelům mládeže do rukou pravítka, podle nichž by konali svou práci, to je musí býti sepsány pro jejich potřebu návodné knížky, které by jim připomínaly, co, kde a jak mají konat, aby se neudělala chyba.

Učebné knihy budou tedy dvojí: reálné pro žáky a návodné pro učitele, aby věděli, jak zařídit užívání učebnic.“

Ale podržme se podobnosti vzaté z umění knihtiskařského a vyložme srovnáním ještě podrobněji, jaké je shodné nastavení této nové metody, aby bylo patrné, že se skoro tímž způsobem vpisují v mysl vědomostí, jako se vně tisknou na papír. A to je příčinou, proč by nevhodně mohlo býti vytvořeno a této nové didaktice dáno jméno didachografie - obdobou slova typografie.“

J. A. Komenský

„pokud se pokoušíme definovat

učebnici, měli bychom nejdříve

definovat a popsat pojem kniha“

V. P. Běspal'ko

„Proměny knihy za více než pět set let

neovlivnily její funkci ani vnitřní strukturu.

Knihy je jako lžíce, kladivo, kolo nebo nůžky.

Jakmile jste je jednou vynalezli, už je vylepšit

nemůžete.“

U. Ecco

„Za druhé knihy rukopisné se budou od sebe lišit počtem a tvarem a polohou listů, stránek a řádků; tištěné však budou na puntík stejně ... a to je pěkná skvostná věc.“

J. A. Komenský

„Učebnice je základní pomůcka pro žáka a opora práce učitele při vyučování

... je poměrně levná a obecně přístupná.“

„Za předpokladu, že je žák vybaven příslušnými vědomostmi, je vyučování pomocí knih většinou pozoruhodně rychlým a účinným procesem. Ačkoli nejsou k dispozici přesné údaje, musí být čas, vynaložený na ústní komunikaci, nejméně třikrát až čtyřikrát delší, než vyžaduje vyučování pomocí učebnic.“

R. M. Gagné

Psaná řeč není také jednoduchým převodem mluvené řeči do písemných znaků a osvojení psané řeči není prostě osvojením techniky písma.

„Psaná řeč je zvláštní jazyková funkce, která se odlišuje od mluvené řeči stejně, jako se vnitřní řeč odlišuje od vnější svou strukturou a způsobem fungování.“

„Vnitřní řeč je maximálně svinutá, zkrácená, stenografická řeč. Psaná řeč je maximálně rozvinutá i formálně více dokončená než mluvená řeč.“

„Situace psané řeči, vyžaduje od dítěte dvojí abstrakci: abstrakci zvukové stránky řeči a spoluúčastníka... Je přirozené, že řeč bez reálného znění, pouze představovaná a myšlená, vyžadující symbolizaci drubého řádu, musí být obtížnější než mluvená řeč, jako je pro dítě obtížnější algebra než aritmetika. Psaná řeč je algebra řeči.“

L. S. Vygotskij

„Výzkumný rozbor čtení probíhá většinou mimo úplný komunikační akt. Souvisí to zřejmě s tím, že procesu čtení se věnuje obecně mnohem menší výzkumná pozornost, než procesu psaní. Pokud se autoři výkladu čtení věnují, omezují se obvykle na výklad činnosti čtenáře počínaje jeho seznamováním s textem.“

J. Janoušek

Mistrík uvádí rychlost pro hlasité čtení a výslovnost 200 – 300 slov za minutu, pro rychlost tichého čtení až 2 000 slov za minutu. Pro řečnický projev udává 80 – 100 slov/min. a pro hlasité přečtení 1 normostrany 3 minuty.

Gavora uvádí, že na základní škole by se rychlost hlasitého čtení měla přibližovat hlasité řeči žáka a při tichém čtení by měl žák být schopen číst rychlostí 400 – 500 slov za minutu. Běspal'ko uvádí pro pomalé čtení, které vede k chápání přečteného, rychlost 150 slov za minutu. Pro rychlost rychlého čtení určuje jako horní hranici 700 slov za minutu. Zielke uvádí následující rychlosti: 90 – 160 slov za minutu pro dospělé necvičené čtenáře, 200 – 250 slov za min pro zběhlé čtenáře, pro školené čtenáře 500 slov za minutu. Dokonalí čtenáři pak mohou dosáhnout až 900 slov za minutu. Rychlosti pak dále člení podle charakteru a způsobu zpracování textu na:

- lehké čtení 250 slov za min,
- normální 180 slov za min,
- pečlivé 135 slov za min,
- obtížné 75 slov za min

Jako celkový průměr rychlosti pak uvádí 160 slov za minutu.

PRAKTICKÁ ČÁST

Cílem praktické části práce bylo provést kvantifikaci délky textu historických učebnic k tématu papír o rozdílné velikosti a grafické úpravě.

Zkrácený název	NS	AA
Šalda 1952	528,0**	26,4
Šalda 1955	224,5	18,7
Šalda 1964	62,4	3,1*
Čaněk 1974	238,0**	11,9
Souček 1977	414,0**	20,7
Hrubý 1984	18,7	0,9*
Macháň 1990	14,6	0,7*
Thomka 1990	33,9	1,6*
Kippan 2001	15,1	0,8*
Holická 2010	20,7	1,0*

Metodika:

Pro objektivizaci údajů byly jednotlivé učebnice přepočítány na normostrany. Můžeme pozorovat téměř desetinásobnou kondenzaci textu k danému tématu.

Aby se však kniha mohla stát učebnicí, je nutné splnit několik, většinou nevyslovených, předpokladů. Hlavním předpokladem je, že musí být dostupná po dobu nezbytně nutnou ke studiu předmětu, a to jak v případě vyučujícího, tak v případě žáka.

Zkrácený název	knihovna SPŠG	ks	NK ČR*
Šalda 1952	ano	1	15
Šalda 1955	ne	0	14
Šalda 1964	ne	1	0
Čaněk 1974	ano	30	2
Souček 1977	ano	30	7
Hrubý 1984	ano	50	0
Macháň 1990	ano	2	4
Thomka 1990	ne	0	6
Kippan 2001	ano	2	0
Holická 2010	ano	-	9

Dostupnost starších textů s pravděpodobně méně obtížným a kondezovaným textem je pro žáky velmi teoretická, ostatní knihovny z databáze NK ČR jsou většinou vědecké a muzejní knihovny – tudíž prakticky nedostupné.

